

Johann Willem Hendrik Lemckert

Johann Willem Hendrik Lemckert (16.5.1819 – 23.7.1884)(JWH, Hendrik) werd in Rijswijk (ZH) geboren en was de oudste zoon van Johan Theodorus Lemckert (1789-1862) en Sara Willemina van den Bergh (1792 1873).

Zoals het begon

Het ligt voor de hand dat zijn geboorteplaats te maken heeft met het feit dat moeder Sara in Rijswijk opgegroeid was, hoewel ze kort voor haar huwelijk ook nog even in Den Haag gewoond had. Haar vader, Willem van den Bergh, tijdens zijn leven bakker in Rijswijk, was evenals moeder Margaretha van Capel op het moment dat Sara haar zoon baarde reeds overleden.

Vader Johan Theodorus laat bij de geboorteaangifte van zijn zoon in Rijswijk vermelden dat hij tuinman is. Vóór die tijd had hij een aantal jaren in Duitsland gewoond waar hij zijn moeder (die op enig moment na het overlijden 1790 van haar echtgenoot naar haar geboortestreek was terugkeerd) tot haar overlijden verzorgd had. In deze periode heeft hij eveneens wat hand- en spandiensten verricht voor Baron van Reede te Ter Aa van wie hij in augustus 1818 een getuigschrift meekreeg. Op 24 februari 1819 is hij vervolgens met Sara Willemina getrouwd in Den Haag. Het kerkelijk huwelijk

werd bevestigd in de Haagse Grote Kerk.

Hendrik wordt op zondag 6 juni gedoopt in de Oude Kerk van Rijswijk (afb.) en 'door zijn moeder zelve ten doop aangeboden'. Al spoedig daarna verhuist het gezin naar Rotterdam waar zijn vader rond 1821 voor korte tijd winkelier aan de Delftse Vaart is.¹ De locatie onder die naam is er nog steeds doch werd na wereldoorlog II als gevolg van het bombardement van Rotterdam volledig nieuw herbouwd. Het verblijf in Rotterdam is kennelijk niet succesvol geweest want tussen 1823 en 1827 wordt zijn vader resp. als winkelier, barbier en arbeider in Wateringen aangetroffen. Ze woonden daar twee huizen naast het pand op de hoek van de Herenstraat en het Kerkplein dat toen waarschijnlijk al een bakkerij was welke nu nog geëxploiteerd wordt door de Wateringse bakker Roodenrijs. In 1830 verhuist het gezin naar Loosduinen. Verdere gegevens over het ouderlijk gezin treft U onder de gegevens van vader J. Th. uit 1789.

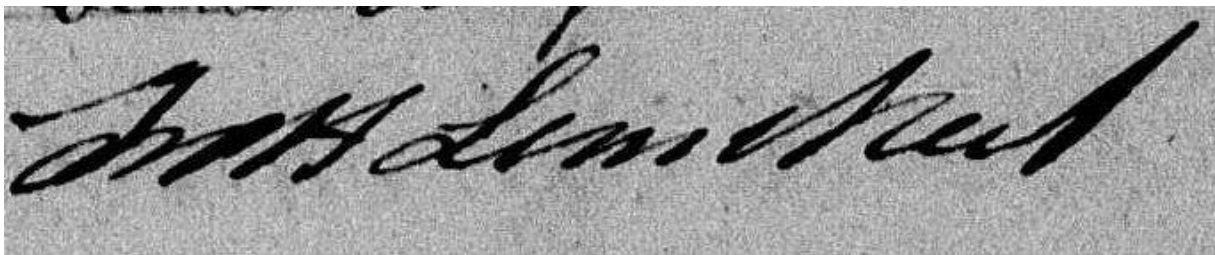
Het vermoeden bestaat dat de verhuizing naar Loosduinen te maken heeft met het feit dat Joh.Th's zwager Andries van der Gaag (getrouwd met een zuster van Joh.Th's vrouw Sara Willemina) de functie van wethouder en loco burgemeester vervulde in Loosduinen en hem mogelijk enig perspectief geboden heeft voor zijn verdere loopbaan. In mei 1833 aanvaardt Johan Th. een baan als klapwaker en 'vullesman' in Loosduinen.

Hendriks jeugd

Over Hendriks jeugd in Wateringen zijn geen feiten bekend. Na het zusje dat in Rotterdam reeds was geboren volgden in Wateringen tussen 1822 en 1829 nog drie broertjes en twee zusjes zodat hij als

¹ In een oud adresboek van Rotterdam uit dit tijd wordt J.Th's verblijf daar zichtbaar. Ook uit de doopinschrijving van JWH's zusje Margaretha wordt Joh.Th's locatie in Rotterdam bevestigd.

oudste waarschijnlijk heel wat kastanjes uit het vuur heeft moeten halen. Eén broertje (Carel, geboren op de dag Hendrik zes werd) sterft reeds vóór zijn tweede verjaardag. Het schrijven moet Hendrik hebben geleerd van schoolmeester Dirk Fortuijn Harreman, nog een onderwijzer uit het genre van schoolmeesters die tegelijk koster, voorzanger en soms ook nog doodgraver waren. Deze Harremans heeft maar liefst negenveertig jaar zijn functie uitgeoefend en omdat dat was van 1811 tot 1860 is het wel zeker dat hij de jonge Hendrik onder zijn leerlingen heeft gehad. In 1824, dus kort vóór Hendriks aantreden op die school bouwde de burgerlijke gemeente die inmiddels de regie aangaande het onderwijs van de Kerk had overgenomen, een nieuwe school aan de Schoollaan dus de kleine Lemckert heeft op een gloednieuwe locatie lezen en schrijven mogen leren. Daar is hem dus ook het karakteristieke handschrift bijgebracht dat we zo goed van hem kennen uit diverse documenten en natuurlijk de vele malen dat hij zijn handtekening ergens onder plaatste.

A close-up photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature is written in dark ink on a light-colored, textured paper. The letters are fluid and connected, characteristic of a personal or professional signature from the 19th century. The signature appears to be 'JWH' followed by a name that is difficult to decipher due to the cursive style, but it likely corresponds to the subject of the text, Johan Willem Hendrik.

JWH wordt als lid van de Ned. Herv. Gemeente in Loosduinen aangenomen op 6 april 1838. Deze belijdenis wordt bevestigd in de namiddagdienst van 8 april daaropvolgend. In totaal doen twaalf catechisanten belijdenis. Predikant was ds. Gijsbertus van Schelle. In september 1839 vertrekt JWH in het kader van de Nationale Militie met attestatie naar Nijmegen. Uit een militair stamboek uit 1840 blijkt hij gelegerd te zijn in een bataljon in Grave waar hij staat genoteerd als Korporaal 2de Bataillon, 2de afdeling Infanterie

Op 24 juni 1845 komt hij terug met attestatie van Bergen op Zoom, in die tijd eveneens een garnizoensplaats. Tussendoor wordt hij ooit ergens gesignaleerd als arbeider in Leiden, waarover tot nog toe geen nadere gegevens gevonden zijn.

In het boekje 'Loosduinen rond 1840' wordt JWH in 1847 genoemd als assistent van de waarnemend brandmeester bij de zuigpomp, een vrijwilligerstaak. In hetzelfde jaar 1847 is JWH intekenaar voor een gedachtenisboek dat werd geschreven door de Haagse predikant Ds. D. Molenaar. Deze was een orthodox predikant die zich tijdens zijn periode in Den Haag nadrukkelijk verzette tegen de vrijzinnige geest binnen de toenmalige Nederlandsche Hervormde Kerk. Lemckerts naam (hij was toen arbeider) valt op tussen de vele intekenaren van aanmerkelijk hoger rang of stand. Wel waren er meer intekenaren vanuit Loosduinen. Het is aannemelijk dat hij en zijn geestverwanten nogal eens de voettocht naar de stad hebben ondernomen om Ds. Molenaar te horen preken.

Huwelijken

JWH zou in zijn leven drie huwelijken sluiten; het eerste op 11 mei 1850 met Magdalena Krul, het tweede op 6 juni 1852 met met Anna Wolters en het laatste op 10 oktober 1858 met Elisabeth Westbroek. De beide eerste echtgenotes overleden jong. Bij elkaar zou hij vader van 23 (dode en levende) kinderen worden. Bij de geboorte van hun eerste (een jongen) sterven moeder Magdalena én het kind. Ook Anna Wolters zal exact zeven jaar later de gevolgen van haar tiende kraambed niet overleven. Ze heeft voor Hendrik vier kinderen op aarde gezet, waaronder één jongen, die onze grootvader zou worden. De veel jongere Elisabeth Westbroek, Hendriks derde echtgenote, schenkt hem in totaal achttien kinderen waarvan vele (zeer) jong stierven. In de mannelijke lijn zullen er van Hendrik in totaal slechts drie jongens in leven blijven die voor nakomelingschap kunnen zorgen. Dat zijn: Johan Theodorus (1857-1926), onze grootvader, Johan Willem Hendrik (1865-1928 'Ome Hendrik', de man die samen met zijn kinderen de zaak op Loosduinen uitbouwde) en Pieter (1882-

1942). Omdat Pieter slechts dochters krijgt zijn het dus de kinderen van de eerste twee die wat we eerder 'de Loosduinse tak' noemden zullen voortzetten.

Te zelfder tijd was ook JWH's jongste broer Arie Antonie kandidaat om nageslacht te leveren. Welnu, dat is gebeurd: AA zou in 1854 met een katholieke vrouw trouwen en vanuit dat huwelijk aan een groot aantal nakomelingen bijdragen. Die vormen met elkaar de zgn. 'roomse' tak, een zeer uitgebreide groep Lemckerts die aanvankelijk in Den Haag hun bestaan opbouwden. Opvallend is dat deze Arie Antonie na het overlijden van zijn vrouw (in 1886) in 1888 hertrouwt met een protestantse vrouw als gevolg waarvan hij in 1913 toch protestants sterft en begraven wordt. Zijn weduwe, Hendrika Alida Reijnhoudt zal tot haar dood in het Gereformeerde Rusthuis aan de Scheeperstraat wonen.

Hendrik als ondernemer

Over de vierenvijftig jaren die JWH in Loosduinen heeft doorgebracht is met stukjes en beetjes steeds meer boven water gekomen. Veel over hem hebben wij in het Haags Gemeentearchief kunnen vinden. Samen met vanuit allerlei andere hoeken en gaten opgedane informatie krijgen we een steeds betere kijk op het intensieve leven dat hij heeft geleid. Hendrik blijkt een betrokken man geweest te zijn die zich naast zijn werk als winkelier al vroeg richtte op zaken die te maken hadden met kerk en maatschappij. Dat hij ook geen heilige was en zeker geen *brave hendrik* worden we gewaar in een rapport uit de garnizoensplaats Grave waar hij enige tijd in detentie heeft gezeten vanwege de 'verkoop van monteringsstukken'. Mogelijk heeft het handelen er al vroeg in gezeten en heeft hij clandestien wat legermateriaal aan anderen verpatst. Over de circa tien jaar tussen zijn diensttijd en tweede huwelijk weten we eigenlijk weinig. In de acte van zijn eerste huwelijk staat als beroep 'arbeider' vermeld. Nergens hebben we kunnen achterhalen wat dit verder inhield. Uit de mondelijke overlevering van onze vader weten we dat zijn ondernemersbestaan pas aanvangt als hij in 1852 de kruideniersweduwe Anna Wolters trouwt. Zelf was zij vroedvrouw in Loosduinen en het zal voor haar goed uitgekomen zijn dat haar nieuwe echtgenoot de winkel kon voortzetten die haar overleden echtgenoot haar in 1849 nagelaten had.²

Uit de registraties op het Gemeentehuis van Loosduinen blijkt JWH zo nu en dan als aangever of getuige betrokken te zijn bij geboorteaangiftes zoals in 1853 en 1854 (in totaal drie maal). In twee gevallen betreft dit een nieuw kindje bij één van zijn burens. Bij de huwelijksvoltrekking van mandenmaker Oepke Schuil en Jantje Bloemendaal in 1862 treedt hij op als getuige. Zijn aanwezigheid zal verband houden met de goede relatie die hij met Oepke had. Schuils naam komen we regelmatig tegen bij verkiezingen binnen de kerkenraad. Eerder al, in 1857, hadden JWH en zijn vrouw Anna Wolters al eens samen met Oepke Schuil en diens eerdere echtgenote een kind laten dopen in de Loosduinse Dorpskerk. Zeker is dat hij zich naast zijn werk als dorpswinkelier tot aan zijn eigen overlijden bezig heeft gehouden met het regelen van begrafenissen. Dat zal hij waarschijnlijk vanaf ongeveer 1853 als *min of meer professionele* bezigheid ter hand hebben genomen. Vanaf dat jaar tot 1884, het jaar van zijn eigen dood, wordt hij in de overlijdensactes van de Burgerlijke Stand van Loosduinen drieënveertig keer als aangever genoemd.

Duidelijk is ook dat hij vanaf de late jaren zestig functies kreeg binnen de Hervormde Gemeente van Loosduinen die samenkwam in de Dorpskerk, nu als Abdijkerk bekend staand. Wij putten wat gegevens uit de diverse kerkelijke notulenboeken en andere gegevens waarin zijn naam genoemd wordt maar zullen allereerst proberen de structuur van de Nederlandse Hervormde Kerk van die dagen een beetje uit de doeken te doen.

² Niet duidelijk is hoe die drie jaar overbrugd zijn. Mogelijk heeft de in 1816 geboren Willem Koster uit Leiden hier een rol in gespeeld. Deze was een neef van de jonge weduwe en één van de aangevers in Loosduinen na het overlijden van Hendrik Bonte. In de acte lezen we dat zijn beroep 'kruidenier' was.

De kerk van Loosduinen

Welnu, de zakelijke belangen van de kerkelijke gemeente werden in JWH's tijd waargenomen door het College van Kerkvoogden en Notabelen. Naast de notabelen was er ook een groep Plaatsvervangend Notabelen van gelijke grootte. Notabelen werden gekozen door de stemgerechtigde leden, dat konden er 900 of meer zijn. Zo'n stemming werd door de notabelen zelf georganiseerd die voor zoiets een stembureau instelden. De officiële benoeming geschiedde door een Provinciaal College van Toezicht. Kerkvoogden werden na stemming door de Notabelen benoemd voor een periode van zes jaar. Na iedere stemming werd daarvan proces verbaal opgemaakt welke door de voorzitter en de secretaris van de Notabelen werd ondertekend. In het archief komen we JWH veel tegen in de functie van secretaris van de Notabelen maar ook als kerkvoogd en diaken. Kennelijk konden de notabelen ook uit hun eigen midden een kerkvoogd kiezen. Mogelijk heeft JWH tussen de periodes van notabele/kerkvoogd door het ambt van diaken vervuld, zelfs gelijktijdig, alhoewel dat ons enigszins apocrief overkomt. In ieder geval beslaat de periode dat Hendrik Lemckert binnen de kerkelijke organisatie een functie vervulde, een tijdsspanne van veertien jaar. Eind 1865 wordt hij benoemd tot Plaatsvervangend Notabele terwijl hij begin 1881 op eigen nadrukkelijk verzoek om hem niet opnieuw te benoemen afscheid neemt als diaken. Dat is drieëneenhalf jaar vóór zijn overlijden.

Op **4 oktober 1856** gaat er een schrijven door de Loosduinse gemeente waarin gemeld wordt dat de reparatie aan het orgel van de kerk veel duurder is uitgekapt dan aanvankelijk begroot was. Aan gemeenteleden wordt gevraagd middels een gift óf een renteloze lening soelaas te bieden. Lemckert zegt een gift toe van f 5.--, op een schaal waarvan de meeste toezeggingen tussen de f 1.- en f 15.- bleven schommelen. Tot verzachting kan worden gezegd dat JWH toen nog maar vier jaar als zelfstandig winkelier bezig was; dat zal nog geen vetpot geweest zijn. Bovendien had hij als zevenendertigjarige man reeds een gezin met vijfopgroeiende kinderen te onderhouden waarvan de drie oudste jongens (16, 14 en 12 jaar) kinderen waren uit het eerste huwelijk van zijn echtgenote.³

Maatschappij

Reeds in de vijftiger jaren maakt JWH zich sterk voor het werk van de Vereniging ter Verbreiding van de Waarheid. Vanuit Amsterdam werkt gewerkt aan een gecontroleerde opvang voor jonge meisjes, 'zoowel voor burgerjufvrouwen als meisjes uit den dienstbaren stand'. Daartoe was in Amsterdam in 1856 een logement ingericht dat onder de naam Te Huis deze dames opving. Overal in het land waren correspondenten aangesteld en voor Loosduinen was dat Lemckert.

Inzoemend op krantenadvertenties uit die tijd valt ons al vanaf 1866 (Alg. Handelsblad) naamsvermelding van Lemckert op in advertenties voor Lofodinsche Levertraan. Zo'n fles kostte 80 cts. Ook werd J.W.H. Lemckert te Loosduinen regelmatig genoemd in advertenties van 'Van Houweninge en Visser', dat waren theeverkopers. Op Internet (Delpher) zijn tientallen van deze advertenties te vinden.

Uit een in 1868 verschijnende 'Verklaring aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal' blijkt ook JWH's politieke belangstelling. In een uit 26 pagina's bestaande brochure, ondertekend door *'staatsburgers die gewoon zijn het beleid en den gang van 's landsaangelegenheden met belangstelling te volgen'* tekent hij met een aantal vooraanstaanden uit het land bezwaar aan tegen de politieke geest welke rond die tijd rondwaart. Het is duidelijk dat Lemckert binnen Loosduinen inmiddels tot de notabelen is gaan behoren.

³ Vrijwel zeker is dat de twee oudste jongens Bonte kort na het huwelijk van Hendrik met Anna naar een weesinstelling in Nijmegen zijn gegaan. Daar kregen ze een opleiding als onderwijzer in welke functie ze beiden carrière gemaakt hebben.

In 1872 is JWH (afb.) betrokken bij een rel in Loosduinen die de burgemeester van het dorp (Waldeck) de kop zou gaan kosten. Heel in het kort: De protestanten (onder leiding van diaken Lemckert)

wilden ter gelegenheid van de 300ste gedenkdag van de ontzetting van Den Briel op 1 april met kinderen een optocht door het dorp houden. Waldeck had reden om de katholieken in het dorp (voor wie die feest moeilijk lag) te vriend te houden en weigerde toestemming te verlenen. Lemckert en de zijnen zetten echter door hetgeen leidde tot ongeregelde heden waaraan zelfs de veldwachter (met versterking van buitenaf) aan te pas kwam. Het leidde tot veel gekrakeel na afloop en uiteindelijk tot het ontslag van burgemeester Waldeck.⁴

Rond 1877 doet JWH een poging om uit het te liquideren grondbezit van het buiten 'Rusthoek' (na het overlijden van Dirk Rudolf Gevers Deynoot in 1877) een stuk grond aan te schaffen dat in de nabijheid van zijn winkelpand lag. Dit stuk grond heeft vermoedelijk gelegen op de plek waar de Litzstraat nu de Arnold Spoelstraat kruist. Hij was de hoogste bidder voor een bedrag van f 10900.-- en ontving een premie (trekgeld) van f 109.-- (dat was een heel bedrag destijds!). Helaas kreeg hij het stuk grond niet in zijn bezit omdat bij afslag een andere koper hem voor was. De transactie geeft echter aan dat JWH in de vijfentwintig jaar dat hij na zijn huwelijk met Anna Wolters zelfstandig ondernemer was geworden, zichzelf tot redelijke welstand had gebracht. Anders had hij nooit tot zo'n transactie kunnen komen.

In augustus 1878 behoort JWH tot de ondertekenaars van het zgn. Volkspetitionnement, een reactie op de nieuwe wet voor het lager onderwijs in die dagen. Dat was nodig want de overheid dreigde de subsidie voor het bijzonder onderwijs op te heffen. De actie van de honderdduizenden ondertekenaars had succes en had tot gevolg dat JWH op woensdag 6 november 1878 aantreedt in een voorlopig bestuur voor een School met de Bijbel. Op 26 december van dat jaar verkiest men hem tot 2^e secretaris..

In ons bezit is een briefkaart waarin JWH Haarlemmer olie bij een fabriek bestelt. Dit document dateert van 21 februari 1883, ruim een jaar vóór zijn dood op 23 juli 1884. Nadere vergelijking leert dat dit document wel met zijn naam is ondertekend maar geschreven moet zijn door zijn echtgenote. In die tijd hanteerden gehuwde dames vaak de naam van hun echtgenoot. Aan zijn overlijden zal waarschijnlijk geen lang ziekbed voorafgegaan zijn. Nog een maand vóór zijn eigen overlijden (op 21 juni 1884) geeft hij op het gemeentehuis nog het overlijden van een ander aan.

Zijn overlijden op 23 juli wordt op het Gemeentehuis gemeld door de al veel genoemde J. D. de Bruijn Legner samen met diens zwager Pieter van der Gaag, een volle neef van Hendrik. Deze twee mannen moeten tot de intimi van JWH behoord hebben, hun namen komen we dikwijls tegen op plekken waar ook JWH actief is. De begrafenis vond plaats op 26 juli 1884 achter de NH Kerk in een tweede-klasse (huur)graf, genummerd 9 no 1. Lemckerts overlijden wordt aangekondigd in De Standaard van 26 juli 1884 en in het Rotterdams Nieuwsblad van 28 juli 1884. In De Standaard volgt een dankbetuiging op 9 augustus van dat zelfde jaar.

A photograph of a death notice from a newspaper. The text is in Dutch and mentions the death of J.W.H. Lemckert on July 23, 1884, in Loosduinen. The notice is signed by his wife, Wed. J.W.H. Lemckert, born Westbroek.

Heden overleed, in den ouderdom van 65 jaren, tot diepe droefheid van mij, mijne Kinderen en Behuwdkinderen, mijn hartelijk geliefde Echtgenoot, de Heer J. W. H. **LEMCKERT**.
Loosduinen, 23 Juli 1884. 35360
Wed. J. W. H. **LEMCKERT**,
geb. **WESTBROEK**.

⁴ Een jaar of tien terug heb ik een nazaat van burgemeester Waldeck in mijn rol als plaatsvervanger en naamgenoot van mijn overgrootvader hem mijn excuses aangeboden.

Samenvatting

Uit de gegevens die ons ten dienste staan komt JWH naar voren als een actieve, sociaal denkende man voor wie naast zijn eigen werk geen moeite teveel is. Dit maken we op uit zijn activiteiten als vrijwillig brandweerman, zondagsschoolleider, diaken, notabele en zowel secretaris als penningmeester van de kerkvoogdij. Uit het feit alleen al dat hij als jonge man keurig zijn attestatie laat verhuizen en zelfs inschrijft op een geestelijk traktaat van een Haagse predikant zou je kunnen opmaken dat hij destijds een meelevend lid was van de Nederlandsche Hervormde Kerk. In kerkenraadsverslagen wordt zijn naam veelvuldig genoemd. De roerselen rond de Doleantie in 1886 heeft hij niet meer meegemaakt en het is zeer de vraag of hij, indien hij in dat jaar nog wél in leven zou zijn geweest daarin zou zijn meegegaan. De twee hierboven genoemde intimi zijn destijds in ieder geval de Hervormde Kerk trouw gebleven. Uit diverse opgevangen signalen kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat JWH weliswaar een zeer orthodox gelovige is geweest maar dat hij behoorde tot hen die onder de invloedssfeer van het Reveil vielen, de beweging die door ds. O.G. Heldring in maatschappelijk- en door Groen van Prinsterer in politiek opzicht werd uitgebouwd. Binnen die kring leefde de opvatting de gevestigde instituten niet te verlaten maar deze door een nieuw geestelijk elan weer nieuw leven in te blazen.

Voor zover thans bekend is JWH's weduwe (overleden in 1895) destijds dan ook niet meegegaan in de Doleantie. Wel zijn haar kinderen uit de Ned. Hervormde Kerk overgestapt naar de Gereformeerde Kerk van Loosduinen. Waar de namen van haar kinderen steeds meer ontbreken op de lijst van stemgerechtigde leden van de Hervormde Gemeente, blijft haar naam tot aan haar overlijden genoemd.

Lemckert was ook als omroeper en afslager in het dorp actief. Mogelijk houdt dat verband met de functie van klapwaker die zijn vader elf jaar in Loosduinen heeft uitgeoefend. Klapwakers bedienden zich van een bord waarop zij 's nachts tot drie keer toe het hele uur aangaven. De laatste gong, nog bediend door JWH's kleinzoon JWH (1900-1977) is nog lang in bezit van de familie gebleven maar inmiddels overgedragen aan het Loosduins Museum.

Bekend is dat JWH Lemckert als afslager fungeerde bij de veiling in 1883 waarop de nalatenschap van de met de noorderzon vertrokken burgermeester De Voogt werd geveild. Deze functie is binnen de familie gebleven tot en met de bovengenoemde kleinzoon. Rond de dertiger jaren werden deze activiteiten zelfs nog in het telefoonboek vermeld.

(Er volgt nog een uitbreiding)

Henk Lemckert

Voorjaar 2020

Zie ook: www.genealogieonline.nl/genealogie-lemckert